
SMRT STARCA NE POKVARI SMRTI

Šege ob smrti pri plemenu Agni

(ODLOMEK IZ SEMINARSKE NALOGE)

SILVIJA SOVIČ

Civilizacija je pri nas prodrla že skoraj v vsako, tudi najbolj odročno vas ter potisnila v ozadje marsikateri tradicionalni običaj. Znanost je izpodrinila ljudske predstave o nadnaravnih pojavih in tako tudi na neki način spremenila mišljenje preprostega človeka.

Ob vsej tej modernizaciji človeške družbe si sodobni človek kaj težko predstavlja, da še kje obstajajo družbe, kjer ima tradicija globoke korenine in igra pomembno vlogo v vsakdanjem življenju ljudi.

Želja srečati se s to pristno, skoraj prvobitno kulturo, ki ima svoj izvir daleč v davni predniki in ki se še danes pojavlja v skoraj nespremenjeni obliki, je tudi mene privedla med njene nosilce.

Slonokoščena obala je znana po velikem številu plemen (60) in zaradi tega tudi po številnih jezikih.

Ljudstvo je razdeljeno na štiri velike etnične skupine:

- Akan na JV
- Krou na JZ
- Mande (Malinke) na SZ.

V skupino Akan spada tudi pleme Agni. Afričani imajo bistveno drugačno mentaliteto – so sicer zelo gostoljubni, vendar do tujcev nezaupljivi. Tako za svojo nalogo skoraj ne bi mogla dobiti podatkov oz. informacij brez posredovanja misionark, ki delujejo na tem področju.

Šege življenjskega cikla so me vedno izredno privlačile, zato sem se že pred odhodom odločila obdelati eno izmed teh tém.

Kot animisti pripisujejo Afričani največji pomen smrti. Iz tega razloga sem tudi obdelala šege ob smrti.

Imela pa sem precej težav, kajti pogovor o smrti pomeni delikatno temo, saj tamkajšnje prebivalstvo meni, da bi s tem vznemirjali svoje umrle prednike, ki bi se jim maščevali z različnimi nesrečami. Pojmovanje smrti je pri animistih ovito v skrivnost, o kateri razpravljajo v glavnem starejši moški v poznih večernih urah. Informacije so mi bili pripravljene dati samo pod pogojem, da jim prinesem darila, s katerimi bi opravili obred za pomiritev duhov. Zahtevali so veliko vsoto denarja, živo ovco, ki pomeni na vasi pravo premoženje, ter pijačo. Tipično zanje pa je, da vse zahteve precenjujejo, in tako se nam je po dolgotrajnem pogajanju uspelo dogovoriti samo za pijačo, kar je bilo v okviru mojih finančnih zmožnosti.

Poudariti moram, da je to le majhen vpogled v doživljanje in obravnavanje smrti pri plemenu Agni. Za obširnejše in natančnejše obravnavanje bi bilo potrebno preživeti med domačini več kot en mesec.

Pleme Agni razlikuje dve vrsti smrti: dobro in slabo. **Dobra smrt:** Predstavlja jo naravna smrt. Pravijo: »Kala ga je ubila.« (Kala je življenjski princip, ki zagotavlja značaj in usodo nekega posameznika; ustvaril ga je Bog in ob smrti se oseba vrne k Bogu.) »Njegov čas je prišel. Smrt je nastopila zato, ker ga je Bog poklical ob izteku pogodbe.« **Slaba smrt:** Oseba je umrla zaradi skrbi, žalosti, neuspeha ali zaradi delovanja njene okolice. Smrt so povzročili:

- predniki
- zemlja
- Amoa (božanstvo, ki ima značaj varuha).

Dobra smrt je npr. smrt starca, ki ima za seboj plodno življenjsko pot. Od tod tudi njihov značilni pregovor: »Smrt starca ne pokvari smrti.«

Po njihovem mišljenju se je treba izogibati nenadne smrti. Svoj negativni odnos do takšne smrti pogosto izražajo z besedami: »On je umrl, kljub temu da ni bil bolan.« Idealno je podleči boleznim, ki traja najmanj dva dni in ne več kot en teden.

Kdor umre iznenada, je obsojen na to, da bo umrl sam. Toda tako umre žival, človek pa se na vso moč trudi, da bi temu ušel. Umirajoči hoče imeti okrog sebe sorodnike, da bi mogel bolj človeško umreti.

NAPOVED SMRTI

Vaščani poznajo posebno besedo be - ci, ki pomeni napoved nesreče in smrti. Predznaki smrti se lahko pojavljajo v živalskem, rastlinskem svetu, na nebesnem svodu, lahko pa se kažejo tudi skozi sanje.

Prevladujejo predznaki smrti v živalskem svetu. Velik črn polž, ki pleza na drevo, naznanja človeku, ki ga vidi, pogreb čez tri ali štiri dni. Podobno je tudi v primeru, če ptič doman kriči podnevi, kajti običajno se oglašaja ponoči. Smrt napoveduje tudi črna kača, ki je razširjena predvsem na gozdnem področju. Običajno jih srečujejo plazže se po zemlji. Če pa jih vidijo plezati po drevesu ali plaziti se v luknjo, potem to naznanja smrt človeka v bližnji prihodnosti. Prav tako lahko tudi veverica postane znanilka smrti, če jo vidijo plezati z zelenim listom v ustih. Za to žival je namreč značilno, da ni rastlinojedka. Touracot je velik ptič z značilnim blestečim modrim perjem. Poje zjutraj, opoldan in zvečer; toda če ga slišijo peti ponoči, naznanja smrt kralja. Pleme Agni pozna tudi majhno žuželko, podobno stonogi, ki jo imenujejo »žuželka ali žival pogreba«. Opaziti to žival zjutraj pomeni imeti pogrebščino še isti večer.

Pogled na truplo, najsibo živalsko ali človeško, ne napoveduje smrti. Izzove le grozo pri slabotnih. Izjema so mrtve podgane, pri katerih ni sledov nasilja, ki torej niso podlegle zaradi pasti ali udarcev. Pogled na truplo mrtve podgane naznanja smrt v vasi.

Smrt bližnjega sorodnika naznanja ovca, če se postavi pred kako osebo, jo nepremično gleda ter meketa.

V rastlinskem svetu napoveduje smrt bananovec, če se nenadoma utrga zelen list ali šop banan ter pade na tla. Za osebo, ki ta pojav vidi, pomeni to napoved smrti.

Mavrica na nebesnem svodu prav tako naznanja smrt, vendar se v tem primeru mnenja razhajajo. Nekateri vztrajajo pri trditvi, da je to znamenje smrti pomembne osebe, drugi pa trdijo, da je to predznak smrti noseče ženske.

Velik svetel sij, ki se oblikuje okrog sonca, pomeni, da so se »veliki« zbrali, ker pričakujejo pomembno osebo, ki se bo kmalu pridružila njihovemu bivališču mrtvih.

Na splošno naštetih predznaki nikoli ne določijo osebe, ki bo umrla. V najboljšem primeru lahko posameznik samo ugotovi kateri kategoriji ljudi bo oseba, ki bo umrla, pripadala. To je lahko navaden vaščan, poglavar, nosečnica itd. Tako lahko touracot naznani smrt poglavarja, marvrica lahko pomeni isto ali pa bližnjo smrt nosečnice.

V glavnem pa so vsi ti predznaki neosebni ter se nanašajo na smrt nekoga drugega. Nasprotno pa se predznaki sreče nanašajo na osebo, ki določen pojav opazi.

Pomen teh predznakov smrti so domačini ugotovili iz lastnih izkušenj.

UMIRANJE VAŠČANOV

Vsak bolnik želi umreti doma, kajti tam se počuti najbolje. Tudi če je pri sorodniku, hoče, da ga odpeljejo domov.

Zelo pogosto tisti, ki mora umreti, skliče vse člane svoje družine z namenom, da jim oznani oporoko ali izda določene skrivnosti, ki jih je morda vse življenje držal zase. To stori šele takrat, ko čuti, da bo res umrl.

Za pleme Agni je značilen matriarhat, zato po umrlem deduje sin njegove sestre. Ta mora biti resen in sposoben obdržati imetje.

Posameznik z neozdravljivo boleznijo ne more narediti koraka nazaj in ozdraveti. Agni ponazarjajo poslednji boj umirajočega s stavkom: »Pleza na goro.« Po njihovem mišljenju se kraljestvo smrti in pribežališče mrtvih nahajata na vrhu neke gore, ki jo mora umirajoči preplezati. Ta pot je zelo težavna in s tem si družba razlaga določene stalne pojave, ki se porajajo v agoniji. To so vidni znaki poslednjih moči, ki spremljajo umiranje. Po navadi umirajoči težko diha, se poti, muči ga žeja, ima vročino...

Ob dolgotrajni bolezni se sorodniki zatečejo k *komiu* (kultni duhovnik z nadnaravno močjo, ki varuje vas). On naj bi določil primerno žrtvovanje, da bi se proces umiranja hitro končal. Skupaj s tistimi, ki so prišli bolnika spodbujati, je enakega mnenja: če bolnik tako trpi, ne da bi mogel najti olajšanje v smrti, je moral biti zelo slab človek. Zato ga je neka nadnaravna sila (Zemlja, mrtvi) pustila, da tako trpi. *Komia* a bo torej posredoval in to nadnaravno silo prosil, naj osvobodi svojo žrtev. Istočasno pa pove tistim, ki so ga prosili za nasvet, kakšne darove naj darujejo, da bi dosegli spravo med bolnikom, okolico in nadnaravno silo.

Bolnika vzdržujejo in negujejo žene, ki ga vedno obdajajo. Razen tega tudi one prve opazijo poslabšanje bolezenskega stanja.

Poslednje trenutke življenja skušajo olajšati umirajočemu tako, da ga položijo na tla v sedeči položaj, s hrbtom oprtega na prsi ene izmed žena, glavo pa ima med svojimi rokami. V tej drži umirajoči lažje diha. Na glavo mu polagajo mokre obkladke in ga tolažijo z besedoyako, s katero sicer izražajo sožalje. Razgorele ustnice mu močijo z vodo, da bi mu pogasili žejo. Če je umirajoči zelo nemiren, mu držijo noge, da bi ga umirili in preprečili kretnje, ki mu bolečine še povečujejo. Po njihovem naziranju je tudi spodobneje, da človek umre mirno.

Umirajoči lahko prosi navzoče, naj mu pomagajo olajšati smrt tako, da mu pripravijo strup ali pa prenehajo z zdravljenjem. Navzoči so vedno pripravljene ustreči zahtevam umirajočega, čeprav vidno pokažejo svojo žalost in nezadovoljstvo nad to odločitvijo. V primeru, da umirajoči želi umreti tako, pristopijo k njemu stari ljudje in rečejo: »Truplo vas vleče v svojo zanko in vas obtožuje, ker ste ga ubili.«

Prošnjo mu sicer izpolnijo, vendar jadikovaje, čeprav je na tihem vsakdo olajšan, ker se je bolniku tako trpljenje skrajšalo.

OBVEŠČANJE

Tisti, ki so bili priče smrti, pošljejo svojega poslanca, ki je sorodnik umrlega, k poglavarju rodu, da bi mu sporočili novico o smrti enega izmed članov rodu. Formule, ki jih uporabljajo za takšno novico, so različne. Pogosto je slišati izraz: »Postal je razbita stvar.« Umrli je torej postal podoben nekemu predmetu, ki je zlomljen, neuporaben. Nekateri pravijo: »Mrtev je.« Drugi se izrazijo z besedami: »Ni mogel prenašati svoje bolezni,« ali bolje: »Velika past ga je zgrabila.« Tradicionalni jezik se bogati z novimi predstavami in formulami. Tako besede »Veliki voz se je prevrnil« namigujejo na vsakdanje smrtonosne dogodke na Slonokoščeni obali – nesreče z vozili.

Ko poglavar rodu izve za dogodek, pošlje odposlanca k poglavarju vasi, da mu pove novico. Odposlanca izberejo glede na njegove govorne sposobnosti. Obvladati mora besedo, da ne bi poslabšal vpliva smrti. Ko odposlanec poroča o smrti poglavarja vasi, uporabi enega od prej navedenih izrazov.

Poglavar vasi pošlje odposlanca, ki naj bi ugotovil, če je tisti človek resnično mrtev.

Odposlanec, ki je obvestil poglavarja vasi, o dogodku obvesti stare ljudi in ugledne osebe. Takrat postane smrt posameznika zadeva cele vasi. Bobnar oznani novico vsem, ki so šli v gozd. V ritmu zvoka izraža sožalje, ime umrlega in jih prosi, naj se takoj vrnejo v vas.

Novica o smrti pa se ne ustavi v vasi. Doseči mora očetovo mater ter vse člane po materini strani – v primeru, da umre moški.

Da bi našli odposlanca, se poglavar vasi obrne na dve vrsti oseb. Najprej vzpostavi stik s tovariši umrlega, najraje pa se obrne na družine tistih, ki so se poročili s hčerami umrlega.

Kar zadeva obleko, na zunaj ne morejo razločiti, da sel prinaša novico o smrti. Če nosi steklenico alkohola, ki služi za to, da bi z njim takoj potolažil objokane sorodnike, jo skrbno skriva pod svojim pagnom. To torej ne more biti zunanji znak, ki bi označeval nosilca novice o smrti. Vendar zelo pogosto, ne da bi spregovoril, prebivalci vasi, toliko bolj člani njegovega rodu ali sorodniki, ki tam prebivajo, razumejo motiv njegovega prihoda.

Dejansko ni običajno, da kaka oseba pride na dan, ki je namenjen delu. Če ta oseba ni šla na polje, je gotovo imela važen in nujen razlog, da se je odrekla delu in odšla na pot. Razen tega ljudje, ki so v odposlancu spoznali člana neke vasi, kjer imajo sorodnike, takoj razumejo, da jim je prišel sporočiti slabo novico. Prinašalec novice se ne odpravi takoj k starejšim ljudem tega rodu. Najprej se predstavi poglavarju mladih, prvi ugledni osebi za poglavarjem vasi; temu sporoči novico, ki je motivirala njegov prihod. Poglavar mladih zbere člane svojega rodu in končno skliče starejše člane rodu, ki jih zadeva smrt. Ponudi jim sedeže in ti sedaj resno poslušajo novico o smrti. V njihovi bolečini jih takoj obkrožijo in tolažijo navzoči, ki jih je prav tako sklical poglavar mladih. Tako je z močjo besede smrt brezčutno vdrla v prostor vasi in rodu.

UMIVANJE TRUPLA IN PRIPRAVLJANJE PAR

Poglavar vasi da dovoljenje za pripravo par takoj, ko mu odposlanec potrdi novico o smrti.

Preden položijo mrliča na pare, ga morajo umiti. Oseba, ki naj bi ga umila, nikoli ni točno določena, v vsakem primeru pa mora biti nekdo izmed sorodnikov. Moški umiva moškega, ženska žensko. Strogo pa je prepovedano, da bi umivali otroci svoje starše, kajti umivalec mora biti vedno starejši ali pa vsaj približno enake starosti kot umrli. Temu najbolj ustreza brat ali sestra oziroma nekdo, ki je družini zelo blizu. Pojem družine pa ne zajema samo staršev in otrok, temveč vse sorodnike.

Umrlega umivajo na enak način, kot se je ta umival v času svojega življenja. Umivanje se odvija na prostem, kjer imajo za to poseben prostor.

Po končanem umivanju začno s pripravo par. Pred hišo na dvorišču postavijo posteljo, ki je okrašena z najlepšimi pagni, kar jih premore družina. Pri tem se pokaže tudi socialni status: bogatejše družine okrasijo prostor, kjer se nahaja mrlič, bistveno lepše. Večkrat se celo zgodi, da umrli tedaj prvič leži na postelji. (Iz tega lahko vidimo, kako velik pomen pripisujejo smrti.) Nato v zemljo okoli postelje zabijejo kole, preko katerih razprostrejo ponjavo.

BEDENJE IN »LIČENJE« ŽIVLJENJA UMRLEGA

Naličenega in okrašenega mrtvega mladi ljudje izpostavijo na svečani postelji. Rod tako dokaže, da te osebe ni ubil, temveč da je umrla naravne smrti. Če so koga ubili ali usmrtili, se zadovoljijo s tem, da rečejo: »On je izgubljen«, in ga več ne pokažejo.

Končno pa to izpostavljanje trupla pomeni nekakšno priznanje v dvojnem smislu: potrdilo o človeški in osebni identiteti umrlega in njegovo hvaležnost svojcem. S tem dogodkom pa se tudi začne proces ponovnega rojstva: častljivo truplo se je zmožno spodobno predstaviti prednikom. Da pa bi to dosegli, toaleta in priprava telesnih ostankov ne zadoščata. Prav tako je treba urediti in »naličiti« njegovo življenje, njegov značaj in preteklo obnašanje, da ga bodo njegovi predniki sprejeli. V zvezi s tem so ves čas izpostavljanja trupla zaposlene ženske.

Na dvorišču umrlega se udeleženci pogreba zberejo po dveh načelih. Prvo zahteva ločitev po spolu, po drugem pa se razporedijo po starosti in družbenem položaju: mladi z mladimi, stari pa so razmeščeni okrog poglavarja rodu.

Mesto različnih skupin v prostoru, kjer leži umrli, je različno. Ženske so v bližini trupla in oblikujejo okrog njega krog ali posvečeno ograjo. Ta razporeditev dopušča pomembno simboliko. Tu gre za primerjavo. Ob rojstvu se ženske iz okolice, posebno stare, hitro zberejo okrog porodnice. S seboj prinesejo materialne dobrine, predvsem pa v imenu rodu in cele vase sprejmejo novorojenčka v družbeno življenje.

Ob smrti se prav tako razvrstijo okrog umrlega, da bi v imenu cele vasi simbolično prikazale rojstvo človeka za življenje med predniki. Vsako žival, ki prestopi krog, ki ga oblikujejo ženske, ubijejo.

Menijo, da okrog mrtvega deluje silna nadnaravna moč v trenutku rojstva za novo življenje. Sovražniki mrtvega in uničevalci duše hočejo izkoristiti to priložnost, da bi zadostili svoji želji po maščevanju in požrešnosti.

S tem, ko ženske pojejo, »obdelajo« neke vrste biografijo umrlega, ki predoči važne trenutke njegovega življenja in trenutke, vredne pohvale. S temi pesmimi govorijo prednikom o umrlem. Obveščajo jih o prihodu novega člana, ki ga spoštuje vsa vaška skupnost. Med prednike bo

sprejet kot spoštovanja vredna oseba in bo našel med njimi prostor, ki mu pripada. To petje je pomemben element v procesu ponovnega rojstva.

Enak pomen ima tudi jadikovanje, ki ga je prav tako veliko slišati. V nasprotju z običajnim jokom, ki je vedno nerazumljiv, ženske govorijo: »Ti si mrtev in pustil si me samo,« ali pa pojejo dolge želostinke. Te smejo peti samo stare ženske ali pa tiste, ki so rodile najmanj šest otrok. Mlada dekleta se jadikovanja ne smejo udeleževati. Verjamejo namreč, da bodo v tem primeru postale neplodne ali pa jih bo doletela celo smrt.

To žalno jadikovanje izvajajo posamezno, brez kakršnegakoli reda. Oseba, ki poje, sedi poleg mrtvaške postelje ali na kateremkoli drugem mestu, najpogosteje pa stoji poleg mrtvega, ki ga s svojimi pesmimi ne neha pozivati na odgovor in ki mu govori, kot bi bil še živ. Vendar je videti ženske, ki tako jadikujejo pred posteljo, na kateri je ležalo truplo, tudi nekaj ur po pokopu.

To jadikovanje je v bistvu improvizacija, ki opeva dobre lastnosti umrlega in njihovo uresničenje med zemeljskim življenjem. Ženske se ne bojijo pretiravati o izpolnjenem delu umrlega, o njegovem bogastvu, lepoti, moči, varujejo pa se, da bi se spominjale njegovih napak ali nesreč, ki jih v času življenja ni mogel premagati.

Ženske so pooblašene, da se spominjajo v tem žalnem jadikovanju nekaterih žalostnih dogodkov iz preteklosti. Tako se spominjajo predhodnih smrti ter se pritožujejo, jadikujejo, ko primerjajo sedanjo veliko nesrečo s podobnimi dogodki v preteklosti. Tako lahko smrt kralja ali neke druge osebnosti povzroči obujanje spominov temnih strani zgodovine rodu ali klana.

Žalno jadikovanje se ne nanaša v prvi vrsti na živeče, ki obdajajo umrlega in ki ga v svojih pogovorih s sosedi kritizirajo. Nanaša se tudi na že zdavnaj umrle in na prednike, na vse tiste, ki bodo umrlega sprejeli. Umrli se mora častno predstaviti svojim prednikom v bivališču mrtvih. Da bi izbrisale vse sence in da bi podčrtale vse svetle točke, stare ženske dobesedno »ličijo« njegovo življenje in njegov značaj. Tako pomagajo umrlemu vstopiti v novo življenje. Dajo mu svoje kreditno pismo, da ne bi srečal nobene težave, ko bo vstopil v vas mrtvih ter tam zavzel častno mesto.

Vse povedano velja tudi za primer vladarjeve smrti. Kralj se mora prav tako častno predstaviti prednikom. Umrlega slavijo s plesi in petjem, ki običajno služijo slavi najvišje moči, katere lastnik je bil. Najsvečanejši trenutek tega slavljenja je označen s pradavnimi plesi, med katerimi žrtvujejo tudi ljudi. S tem obvestijo prednike, da je imel umrli, ki prihaja, veliko moč. Tako so povabljeni, da umrlemu v onostranstvu poklonijo prostor, ki mu bo ugajal.

Od pomembnosti umrlega je odvisno, kdaj ga bodo pokopali. Nepomembnega človeka, ki je umrl zjutraj, lahko pokopljejo že zvečer. V nasprotnem primeru pa človeka, ki je bil priljubljen in je imel pomembno funkcijo, pustijo dlje časa, lahko celo več dni.

Posebno vlogo pa ima efeuva. Tako imenujejo prvega, drugega in tretjega otroka, ki so zaporedoma umrli v kaki družini.

Takoj ko umre efeuva, ga položijo na dvorišče. Umijejo ga z vodo, v kateri so namočena zdravila.

Tistega, ki je umrl prvi, pokrijejo z enim, drugega z dvema in tretjega s tremi belimi pagni. Družina, ki ji še ni umrl noben otrok, ne sme videti efeuve. Prav tako ga ne smejo videti otroci. V nasprotnem

primeru bi smrt prizadela tudi to družino. Strogo je tudi prepovedano jokati za efeuvo.

POGREB, POGREBŠČINA IN PRINAŠANJE DAROV

Sorodniki umrlega poskrbijo tudi za krsto. Gredo k mizarju, ki krsto izdelata po njihovi želji. Nekoč so namesto krste služile preproge, ki so jih imenovali dengele. Izdelovali so jih starejši.

Vsi pagni in rjuhe, ki so bili na postelji poleg mrliča, morajo biti položeni tudi v krsto. S tem hočejo pokazati, da so bili v času, ko je umrl še živel, z njim v dobrih odnosih.

Pri polaganju trupla v krsto morajo biti navzoči samo sorodniki. Krsto za tem položijo na sredino dvorišča. Sledi izpraševanje vdove oziroma vdovca pred zadnjo, dokončno ločitvijo. Vprašajo jo (ga), ali sta imela kakšne težave. Ona (on) mora povedati vse, kar ji (mu) je zaupal mrtvi, tudi oporoko.

Nato se odpravijo proti pokopališču. Krsto nosi več fantov, ki se med seboj menjavajo. Nosač krste namreč ne sme čutiti utrujenosti, kajti v nasprotnem primeru ga bo doletela bolezen. Takoj ko se utruji, ga mora zamenjati drug fant. Informator je povedal tudi to, da imajo nosači v času nošenja krste posebno nadnaravno moč. Tako lahko neodvisno od sebe tečejo s krsto na glavi, kakor da jim ta daje moč. Nosači tečejo med množico ljudi z namenom spoznati krivca smrti. Morilec naj bi bil po njihovem mišljenju tisti človek, v katerega se bodo nosači med tekom zaleteli. Takšen način ugotavljanja krivca pa je bil v starih časih tudi vzrok za izredno majhno število navzočih na pogrebu. Vsakdo se je namreč bal, da bi ga izbrali za morilca. To osebo so nato tudi ubili. Kajti če je imel toliko poguma, da je umoril človeka, ga mora imeti tudi sedaj, ko bo sam umrl.

Če po »ustaljeni« poti niso našli ubijalca, pristopi k umrlemu najstarejši moški ter mu reče, naj on kot duh ubije človeka, ki je ubil njega.

V današnjem času naj bi vsi ti obredi izginili iz vsakdanjega življenja, vendar so le-ti še v veliki meri ohranjeni.

Preden položijo krsto v jamo, molijo ter krsto poškopirajo z vodo. Med polaganjem krste v grob je strogo prepovedano poklicati po imenu fanta, ki opravlja to delo. Na vprašanje zakaj, informatorji niso znali ali pa niso hoteli odgovoriti.

Fantje, ki so kopali jamo, jo nato tudi zasujejo.

Po končani pogrebni slovesnosti se zberejo člani družine ter razpravljajo o različnih težavah, nastalih v zvezi s to smrtjo, in jih hočejo sedaj razrešiti. Najpomembnejši problem je dogovor glede pogrebščine. Bogačejše družine lahko nadaljujejo s pogrebščino takoj, tisti, ki pa za to nimajo dovolj sredstev, določijo kakšen drug dan, celo čez nekaj mesecev.

Pri Agnih traja pogrebščina tri dni. Prvi dan je namenjen bedenju. Drugi dan zjutraj ubijejo ovco ali kravo ter jo na ustrezen način pripravijo. Jed nato razdelijo med navzoče.

Pri uporabi (pogrebni) dobrin je treba skrajno vestno spoštovati dve načeli. Prvo določa, da mora biti vse, kar je bilo prineseno, uničeno ali porabljeno. Ne sme se prihraniti za poznejšo uporabo. Drugo načelo prepoveduje vrniti nek dar darovalcu, kar bi pomenilo, da je daroval premalo. Pozneje se smejo uporabiti samo svečani pagni, ki so krasili

FA (prostor kot odprta soba, ki ji manjka ena stena; tu jedo, razpravljajo o stvareh ali pa se vanjo umaknejo, kadar dežuje ali sonce premočno sije).

Pri pogrebščini pogostijo vse navzoče s hrano in tudi s pijačo; najbolj priljubljena pijača je gin ali vino iz palme – bangi.

Pogrebščina je pomemben del celotnega obreda, povezanega s smrtjo, kajti zapustil jih je človek, ki je živel z njimi. Zaradi tega je treba narediti pogrebščino, da bi bila ta ločitev čim bolj zaznamovana. Njen glavni pomen pa je očiščenje slabosti, ki so se pojavile v družini, na drugi strani pa čim lepši sprejem umrlega v svet prednikov.

LITERATURA

J. P. ESCHLIMANN: *Les Agnis devant la mort*, kathala, 1985

Silvija Sovič

AN OLD MAN'S DEATH DOES NOT MAKE DEATH ANY DIFFERENT

The text is an extract from a seminar paper describing death customs of the Agni tribe on the Ivory Coast. In addition to this, the author describes the troubles she had in acquiring the information because the natives, practisers of animism, feared that by answering any questions relative to death they might disturb the spirits, who, in turn, would avenge themselves by inflicting all kinds of evils on the informants.

The Agni tribe distinguishes two kinds of death:

- The good death, which occurs when one is in their old age, "at the expiration of their contract with God", as it were. Such is the death of an old man who has died old and satisfied with days. Hence the commonplace proverb "An old man's death does not make death any worse".

- The evil death, which usually occurs suddenly. Hence, one is sentenced to die a solitary, animal-like death. It is the dying person's only natural wish to die surrounded by their relatives, the only dignified death one could hope for.

All portents of death and misfortune are indicated by the term *be-ci*. Omens of death may appear in animal or plant life as well as in the sky.

To the Agni mind, the state of illness has a negative connotation, because the way the Agni natives see it a well person cannot "just" be taken ill. The sick person may have disturbed the spirits who have now taken revenge.

The Agnis have a way of visualizing the death struggle as a mountain ascent: the halls of death, the refuge of the dead, are situated on top of a mountain that has to be climbed. The toilsomeness of the ascent is thought to be the cause of certain manifestations of the death struggle.

Those who have witnessed to the event of death will send a messenger, one of the dead person's relatives, to the head of the family. The head, in turn, sends his own messenger to the chief of the village, reporting at the same time to the elders and prominent members of the village on the incident. Now the individual's death has become a common affair of the entire village.

Before the dead body is placed on a catafalque, it has to be washed. In doing this, the rule is that corpses of males be always washed by males, and those of females only by females. It is strictly against the rule for children to wash their own parents: the person doing the washing always has to be older than, or at least about the age of, the departed.

The exposure of the dead body is thought to represent the process of re-birth, which is why the body has to be tidied up and adorned for the ancestors to be willing to welcome the departed as one of themselves.

The women standing around the body all the while will sing dirges giving an account of the dead person's life and pointing out their good qualities. The degree of the dead person's prominence in the village will decide the time of the burial: an ordinary member of the tribe may be buried the same day, whereas a prominent member of the community will get to be buried only a few days' - or even weeks' - time.

With the Agni tribe, the funeral repast normally lasts for three days. It has to be as solemn as possible since it stands for a farewell from the departed as well as for the hope for his/her happy arrival at the place of their ancestors.

The author specifically states that this description is just a brief outline of the death customs of the Agni tribe since it would take much more time spent with the Agni natives in order to make a depth-in study of the subject.